

Natuur Nabij IVN Eemland

september 2023

ivn natuur
educatie

Bloeiende struikheide langs het Pluismeer in Lage Vuursche. Zaterdag 2 september is er weer een heidewandeling van Staatsbosbeheer, zie agenda en pagina 9.

Agenda (nu ook met natuuractiviteiten in omliggende gemeenten!)

- **Vrijdag 1 september**, presentatie over landgoed Coelhorst door Natuurmonumenten, kapel Coelhorst, Coelhorsterweg 35, Hoogland, 19.00-21.00 uur. Opgeven kan [hier](#).
- **Zaterdag 2 september**, **vogeltelling** op de Westdijk in Bunschoten-Spakenburg, bij het elektrische gemaal, 09.00-10.00 uur. Iedereen welkom. Er zijn telescopen aanwezig.
- **Zaterdag 2 september, zondag 10 september, zaterdag 16 september**, 10.30-15.00 uur, **open dag Paleistuin** tegenover Paleis Soestdijk. Ook zo 15 oktober.
- **Zaterdag 2 september**, **wandeling met thema heide** door gidsen Staatsbosbeheer, start bij restaurant Buiten in de Kuil, Stulpsewaan Lage Vuursche, 09.30-11.30 uur. Opgeven moet [hier](#). Prijs 10 of 7 euro pp.
- **Zaterdag 2 september**, **IVN Fête de La Nature** bij IVN in Paleistuin, tegenover Paleis Soestdijk, 10.30-15.00 uur, valt samen met **open dag** en **Cultuurfestival Baarn**. Met **wandeling IVN-gidsen** door Baarnse Bos om 14.00 uur. Zie ook artikel op pagina 3 en 4.
- **Zaterdag 2 september**, **fietstocht** met gidsen Utrechts Landschap **over de vliegbasis** Soesterberg, 13.00-15.00 uur, start bij restaurant Soesterdal, Verlengde Tempellaan 2. Opgeven [kan hier](#). Ook 16 september, 7 oktober en 21 oktober.
- **Zaterdag 2 september**, vleermuizenexcursie op landgoed Schothorst in Amersfoort, Het Groene Huis, Schothorsterlaan 21, 19.30-21.30 uur. Opgeven [hier](#).
- **Zondag 3 september**, **wandeling IVN Amersfoort** 'Leven met water' door De Schammer bij Stoutenburg, 13.30-15.30 uur, start bij hockeyvelden Schammersteeg 2 in Stoutenburg. Reserveren is niet nodig.
- **Zondag 3 september**, **IVN Fête de la Nature** IVN Amersfoort op terrein Zon & Schild,

Utrechtseweg 266, 13.00-17.00 uur, zie artikel in deze nieuwsbrief.

- **Zondag 10 september**, wandeling door **De Paltz** in Soestduinen met Utrechts Landschap, 14.00-16.00 uur, start bij toegangshek Van Weerden Poelmanweg. Opgeven [hier](#). Ook 8 oktober.
- **Dinsdag 12 september**, lezing IVN Amersfoort door Lucas de Haan over vleermuizen, Het Groene Huis, Schothorsterlaan 21, Amersfoort, 20.00 uur.
- **Zondag 17 september**, natuurwandeling in Panbos Bosch en Duin met Utrechts Landschap, 14.00-16.00 uur, start bij Jozef Israëlslaan 7 in Bosch en Duin. Opgeven [hier](#). Ook op 15 oktober, 19 november en 17 december.
- **Zondag 24 september**, natuurwandeling Utrechts Landschap door de Kozakkenput, 14.00-16.00 uur, parkeerterrein Laantje Zonder Eind, te bereiken via Krakelingweg 29. Opgeven [kan hier](#). Ook 26 november.
- **Zaterdag 23 september**, **herfstmarkt** op boerderij Het Gagelgat, Birkstraat 107, Soest, 11.00-16.00 uur met IVN-stand, bijstand etc.
- **Zaterdag 30 september**, **ontmoetingsmiddag voor alle actieve IVN-leden** in de provincie Utrecht, Austerlitz Beauforthuis. Inschrijving open vanaf half augustus: <http://www.ivn.nl/provincies/utrecht>
- **Woensdag 18 oktober**, **vergadering coördinatoren** IVN Eemland, Museum Soest, 20.00 uur, Steenhoffstraat 46.

Een tijgerblauwtje op de vliegbasis

Dick Nagelhout

● Op 16 augustus bezocht de Libellen en Vlinderwerkgroep Park Vliegbasis Soesterberg om te kijken of we de zeldzame kommavlinder konden vinden. We hebben een exemplaar gezien maar we hebben helaas geen foto kunnen maken. Wel zagen we heivlinders, blauwvleugelsprinkhanen (die zo mooi blauw kleuren in hun glijvluchten) en nogal wat boomblauwtjes.

● De laatsten hebben een vrij witte onderkant met zwarte stippen. Aan het eind van de tocht zagen we een blauwtje met een iets andere onderzijde. We konden van veraf twee foto's maken, daarna vloog de vlinder weg. Op het schermje van de camera's zagen we dat dit het tijgerblauwtje was. Een zeer zeldzame, erg mobiele trekvlinder die maar enkele keren per jaar in Nederland gezien wordt en vooral voorkomt in Afrika en Zuid Europa.

● Soms wordt hij in huis of bij supermarkten aangetroffen. Dan is hij met peulvruchten uit Afrika meegelift. De rups leeft in de peul. Volgens de Vlinderstichting 'denkt' de rups dat de zomer is aangebroken als hij in een warme huiskamer terecht komt. Hij verpopt en een paar dagen later heb je een imago in huis. Al met al een bijzondere ontmoeting op de altijd weer verrassende Park Vliegbasis.

Vier het mee: Fête de la Nature 1, 2 en 3 september

Piet van Dijk

- Fête de la Nature In het weekend van 1, 2 en 3 september 2023 viert IVN Natuureducatie de tiende editie van Fête de la Nature: het grootste grassrootsfestival van Nederland! Grassroots is een Engelse term voor een proces waarbij burgers in plaats van beleidsmakers initiatieven ontwikkelen en beslissingen nemen. Ook activisme vanuit gemeenschappen valt onder het begrip grassroots.
- In het hele land vieren lokale organisatoren diverse kleinschalige natuurfeestjes. Variërend van een muziekoptreden in de buitenlucht tot aan een speurtocht door het bos. is een landelijk grassroots natuurfestival dat ieder jaar plaatsvindt in september, dit jaar in het weekend van 1, 2 en 3 september. Iedereen kan iets organiseren, we doen het samen. IVN Natuureducatie ondersteunt plaatselijke organisatoren om het festival mogelijk te maken. Bekijk <https://fetedelanature.nl/> om alle activiteiten in het land te ontdekken.
- In onze regio gaat het om één activiteit op zaterdag 2 september in Baarn, een op zaterdag 2 september in Amersfoort en een op zondag 3 september in Amersfoort.

Pluk bloemen in de paleistuin.

Baarn

- In Baarn valt Fête de la Nature samen met de open dag op de Paleistuin tegenover Paleis Soestdijk. Wim Kok: „ We laten zien hoe we op een zeer natuur inclusieve manier voedsel en bloemen produceren. Voor een kleine prijs kun je zelf een bos gifvrije bloemen plukken. Bekijk de boomgaarden, notentuin, bessentuinen, (wilde) bloementuinen, pluktuin, kruidentuin, moestuin en oude kas. Er is voor jong en oud een speurtocht uitgezet met vragen en antwoorden. Misschien zijn er schapen en er is een extra kinderactiviteit. Om 14

uur start een gegidste wandeling door het naastliggende Baarnse bos.” Als extraatje is er een tentoonstelling in de openlucht van foto’s van onze Fotowerkgroep IVN Eemland.

Amersfoort

● Op natuurpark Elisabeth Groen aan de Heiligenbergerweg 151 wordt er zaterdag een Fête de la Nature gehouden tussen 14.00 en 17.00 uur. Dit is een park op de plek van het voormalige ziekenhuis Elisabeth en wordt door vrijwilligers gerund. Iedereen is welkom in het Parkhuis bij de grote voormalige schoorsteen van het ziekenhuis.

Het terrein van Zon en Schild.

● In Amersfoort is er ook op zondag 3 september van 13.00 tot 17.00 uur een Fête op het terrein van Zon en Schil aan de Utrechtseweg 266 in Amersfoort, in samenwerking met GGZ Centraal. Er wordt een divers programma aangeboden met lezingen in de kapel, een tentoonstelling over biodiversiteit, rondleidingen over het terrein en ook voor de jeugd is er een en ander te doen. De GGZ-band zorgt voor een muzikale noot in het groen.

13.30-14.15 uur, lezing over de honingbij door Gerard de Niet, voorzitter imkersvereniging Eemland.

14.45-15.30 uur, lezing over Wildplukken door Elsje Bruijnesteijn.

16.00-16.45 uur, lezing over Geopark Heuvelrug, Gooi en Vecht i.o door Kees de Heer. De lezingen duren ongeveer drie kwartier.

Tussendoor is er gelegenheid de tentoonstelling over biodiversiteit te bezichtigen.

14.00, 15.00 en 16.00 uur, rondleiding over het terrein, start bij de grote tent voor Het Raakpunt mede afhankelijk van de belangstelling. Honden aan de lijn zijn welkom. Bij de tent worden tevens enkele jeugdactiviteiten aangeboden. Er staan ook infokramen.

Wolf op 10 meter afstand: 'Hart klopte in mijn keel'

Yvette van den Berg, natuurfotograaf Lage Vuursche

- Pfff... mijn hart klopte vanochtend echt wel even in mijn keel! (dd 28 augustus).

Deze ontmoeting was totaal onverwacht! Ik genoot van de paarse heide, de zonsopkomst, de spinnenwebben vol dauwpareltjes en op een bepaald moment zie ik een reekalf middenin al het paars staan.

Volledig geconcentreerd leg ik het kalfje vast op de gevoelige plaat. Dan hoor ik gekraak achter mij en denk 'zo dichtbij nóg een ree?'

Als ik me omdraai kijk ik recht in de ogen van de wolf die op nog geen 10 meter afstand staat! We kijken elkaar enkele ogenblikken aan en geen van beiden beweegt. Als ik de eerste foto maak (foto 3) is de telelens nog op maximale zoom ingesteld. Dus snel even de instellingen van mijn camera aanpassen en dan genieten van deze ontmoeting!

Heel rustig vervolgt de wolf zijn of haar weg. Het reekalfje staat er nog als ik me weer omdraai. Een ochtend vól NatuurGeluk!

Zaai inheemse planten in tuin, op dak of op balkon

tekst Piet van Dijk, info Jaap van den Berg

● Sinds 15 augustus is Jaap van den Berg officieel het provinciaal aanspreekpunt van de Bijenstichting. Jaap is binnen de vereniging bekend als kenner en fotograaf van onder meer wilde bijen. Door zijn bemiddeling is de gemeente Soest in 2019 benoemd tot bijvriendelijke gemeente. Jaap is ook initiatiefnemer geweest van een bijen- en vlindertuin op het Boekweitland in Soest.

● Jaap maakt in eigen beheer ook **bijenhotels**. „Voor de Herenboeren heb ik een bijenhotel gemaakt (rechts) en vier blokken (links) vooral voor de rosse metselbij die in de fruitbomengaard worden geplaatst op 2 september. De rosse metselbij is de beste bestuiver voor fruitbomen.”

● De Bijenstichting zet zich in voor het behoud van wilde bijen, waarvan we er in Nederland momenteel 365 soorten kennen (wereldwijd 20.000). Dat gebeurt door

- het invoeren van een verbod op bepaalde bestrijdingsmiddelen
- wettelijke bescherming van wilde bijen
- het stimuleren van de verspreiding van voedselplanten
- verbetering van nestmogelijkheden

● Jaap is als coördinator inmiddels actief voor de **Inheemse Zaaieweek van 26 september tot en met 1 oktober**. Het is de bedoeling om met z'n allen zoveel mogelijk inheemse planten te zaaien in onze tuinen, op balkons en op daken. Inheemse planten zijn namelijk ontzettend belangrijk voor onze natuur. Ze zijn ontzettend belangrijk voor inheemse wilde bijen, vlinders en andere insecten die óók behoren tot de oorspronkelijke bewoners.

● Inheemse planten zijn daarnaast een goede voedingsbron voor veel dieren zoals insecten en vogels. Ook zijn veel inheemse planten zogeheten waardplanten: planten die noodzakelijk zijn voor de ontwikkeling van het insect (bij vlinders). Maar zo is de kattenstaartdijkpootbij voor voedsel afhankelijk van grote kattenstaart.

● Om je te helpen bij het zaaien, hebben we alvast wat [algemene zaaitips](#) voor je op een rijtje gezet. Wil je meer weten over hoe je jouw tuin bijvriendelijker maakt met inheemse planten, meld je dan aan voor een van [de gratis webinars van De Bijenstichting](#), of [download het gratis e-book Inheems zaaien](#). [Hier kan je zaden kopen](#).

Gratus cursus veiligheid voor vrijwilligers van IVN

Mathilde Lawalata, communicatieadviseur IVN Natuureducatie regio Noordwest

- Deze cursus wordt door Landschaps Erfgoed Utrecht georganiseerd voor vrijwilligers van aangesloten plaatselijke vrijwilligersgroepen landschapsbeheer en historische tuinen. Er zijn nog een aantal plekken over, vandaar dat **ook vrijwilligers van IVN deel kunnen nemen** die aan beheer doen, bijvoorbeeld in natuurwerkgroep, heemtuin of educatieve tuin.

- Veiligheid staat voorop bij landschapsbeheer. Toch zit een ongeluk in een klein hoekje. In deze cursus leer je te handelen bij een calamiteit. Je oefent hoe hulpdiensten ter plaatse kunnen komen en het slachtoffer kunnen helpen. Levensreddend handelen en het herkennen van letsel en toestanden maken ook onderdeel uit van de cursus. Met de inzet van een acteur worden situaties levensecht uitgespeeld. Deelname is gratis.

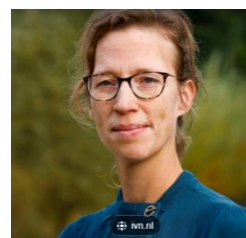
- **Meer informatie en inschrijven** via de website van Landschap Erfgoed Utrecht (LEU):
[Veldhulpverlening 14 september 2023](#)
[Veldhulpverlening 16 september 2023](#)

Provinciale IVN is verhuisd naar Oudegracht

Mathilde Lawalata

- De provinciale vestiging IVN Utrecht is per 1 augustus verhuisd naar de Oudegracht 60 in Utrecht. We trekken in bij het Milieucentrum Utrecht in Utrecht, een mooie historische plek met een tuin(tje). Het telefoonnummer blijft 088-5003160. In alle 12 provincies ondersteunen IVN- beroepskrachten de vrijwilligers in de afdelingen en ze voeren ook zelf talrijke projecten uit. Zij verzorgen de educatie in 20 nationale parken en slaan op lokaal en regionaal de handen ineen met provincie, gemeente en andere groene partners.

- De afgelopen tien jaar was **Charlotte Robben (foto)** voor de afdelingen in de provincie Utrecht de vrijwilligersconsulent. „Ik kan het bijna niet geloven, maar het is alweer bijna tien jaar geleden dat ik in deze rol startte en ik ben er een beetje mee vergroeid geraakt. Voor mij laat de grote betrokkenheid en inzet van bestuursleden en alle andere vrijwilligers in de afdelingen zien dat we als IVN met iets belangrijks bezig zijn wat er echt toe doet.”

- De opvolger van Charlotte is Maurits Grievink, hij begint per 1 oktober. De andere teamleden ‘vrijwilligersondersteuning’ blijven: Mathilde Lawalata voor de ontmoetingsdag en pr & communicatieondersteuning, Judith Algra die de nieuwsbrief en ‘uitgelicht’ maakt en Anna Mara Sillevs Smit voor de uitwisseling en trainingen rondom jeugd/kind & gezondheid. IVN Eemland-secretaris Piet van Dijk heeft via een regelmatig regio-overleg contact met de afdelingen in Utrecht en de provinciale vestiging.

Wordt klimaatambassadeur in de provincie Utrecht!

Henriëtte Keijzer, Natuur- en Milieufederatie Utrecht

- De NMU biedt dit jaar 4 trainingen aan waarbij we **bewoners opleiden tot klimaatambassadeurs**. Zo kunnen ze zelf aan de slag met klimaatadaptieve maatregelen in hun buurt.
- De eerste basistraining klimaatambassadeur is op **donderdag 14 september** om 19:30 uur in de binnenstad van Utrecht. Het gaat over de verschillende mogelijkheden voor verkoeling in de zomer in en om het huis en tegengaan van wateroverlast. Je kunt hieraan deelnemen als je al een andere training bij de NMU hebt gevolgd zoals de energieambassadeurs, energieboswachters, energiecoöperaties en duurzame dakcoaches.
- Maar zeker ook mensen die nieuw zijn bij de NMU zijn van harte welkom. Misschien huur je bij de woningbouw en dacht je dat er met jouw tuin of dak niets mogelijk is? Of vind je het leuk om in jouw straat, wijk of gemeente een project op te starten en andere buurtbewoners mee te krijgen? Meld je dan zeker aan voor de trainingen! Ben je betrokken bij bijvoorbeeld een lokaal initiatief of inwonersgroep? En wil je aan de slag met klimaatadaptatie? Dan is dit trainingsprogramma voor 'klimaatambassadeurs' precies wat voor jou! Geïnteresseerden vinden meer informatie en kunnen zich aanmelden via <https://www.nmu.nl/project/basistraining-verkoeling-tegengaan-wateroverlast/>
- Deze aanmelding is vrijblijvend. Mensen kunnen ook ambassadeur worden als ze niet alle bijeenkomsten kunnen meedoen. En mensen kunnen ook besluiten geen ambassadeur te worden als naar aanleiding van de startavond blijkt dat het toch niets voor ze is.
- De volgende 3 trainingen zijn voor nieuwe én bestaande klimaatadviseurs. Op **dinsdagmiddag 26 september** vanaf 14.30 uur organiseren we samen met het Regioplatform Woningcorporaties Utrecht (waar 16 woningcorporaties bij aangesloten zijn) en het IVN een event in het Stadskantoor in Utrecht. Daar zijn ook de provincie, gemeentes, waterschappen en woningcorporaties aanwezig. Er wordt informatie gegeven en er is veel mogelijkheid om verbinding te leggen met de verschillende organisaties. Op onze website is meer informatie te vinden en kunnen geïnteresseerden zich aanmelden: <https://www.nmu.nl/project/klimaatbestendige-tuinen-en-daken/>
- Daarna volgen er nog 2 trainingen over o.a. financiering en subsidies, hoe krijg ik bewoners mee en hoe kom je tot een klimaatplan voor woning en tuin. Maar ook: hoe kun je bewoners op een eenvoudige manier helpen om te komen tot een integraal klimaatplan voor woning en tuin. De data plannen we in overleg met de geïnteresseerden. Geïnteresseerden kunnen zich [hier](#) opgeven:
- Op de hoogte blijven van alle trainingen die de NMU organiseert? Schrijf je in voor onze nieuwsbrief: <https://www.nmu.nl/inschrijven-nieuwsbrief/>

Heidewandeling door Staatsbosbeheer langs De Stulp

Piet van Dijk

Bloeiende heide op De Stulp. Het gebied De Stulp werd in 1981 opgelegd door bos te kappen. Foto Pvd

● Zaterdag 2 september geven gidsen van Staatsbosbeheer weer een heidewandeling langs en deels over De Stulp bij Lage Vuursche. Vertrek is om 9.30 uur bij restaurant Buiten in de Kuil aan de rand van recreatieterrein Drakestein aan de Stulpselaan. Opgeven moet [hier](#). Zie ook het augustusnummer voor achtergronden over de heide.

● De wandeling is inclusief consumptie bij Buiten in de Kuil. Afstand: 5-7 km (hangt af van het weer en de groepssamenstelling). Trek een lange broek en stevige schoenen aan. Neem je verrekijker mee. Niet geschikt voor mensen met een fysieke beperking vanwege onverharde en ongelijke paden. Honden niet toegestaan.

● Goed is te zien dat de heide dreigt te worden overwoekerd door berkenopslag. Dat komt deels doordat de schapen en Charolaiskoeien eerst kiezen voor het malse gras alvorens te beginnen aan de jonge boompjes.

Vogeltelling ook leuk voor beginnende vogelaars!

Hayo Nijenhuis

● Aanstaaende zaterdag, 2 september is er weer de maandelijkse telling van de vogels in en om het waterwingebied van Vitens aan de Westdijk in Bunschoten-Spakenburg.

● U bent van harte welkom om zaterdag mee te doen met de telling, het staat u vrij om nieuwe belangstellenden mee te nemen.

● Vaak krijg ik de opmerking dat mensen denken dat een vogeltelling alleen bedoeld is voor gevorderde vogelaars.

● Dat is een misverstand: het meemaken tellingen is juist ook heel leuk voor beginnende vogelaars, omdat je heel veel kunt leren. Dus schroom niet om mee te doen!

● Dus: deze tellingen zijn voor iedere belangstellende, en laagdrempelig voor beginnende vogelaars.

● Als u die bezit, neemt u een kijker mee? En, eventueel, een telescoop? Zo niet, er zijn voldoende aanwezigen met kijkers en telescopen.

Spreeuw. Foto Wim Smeets

Datum: **zaterdag 2 september 2023.**

Locatie: **Westdijk Spakenburg, bij het gemaal in de Noorderwetering, op de dezelfde locatie als vanouds.**

Tijd: **9.00 tot 10.00 uur.**

Omdat ik een excursie moet leiden voor de Vogelwacht kan ik niet aanwezig zijn. De afspraak hiervoor is al gemaakt meer dan zeven maanden geleden, dus ik kan dat niet afzeggen.

Alexander van Twillert zal deze keer de telling leiden.

Graag tot ziens!

Hayo Nijenhuis

hayoni@outlook.com (hier kunt u zich ook gratis abonneren op de nieuwsbrief van de werkgroep Bunschoten)

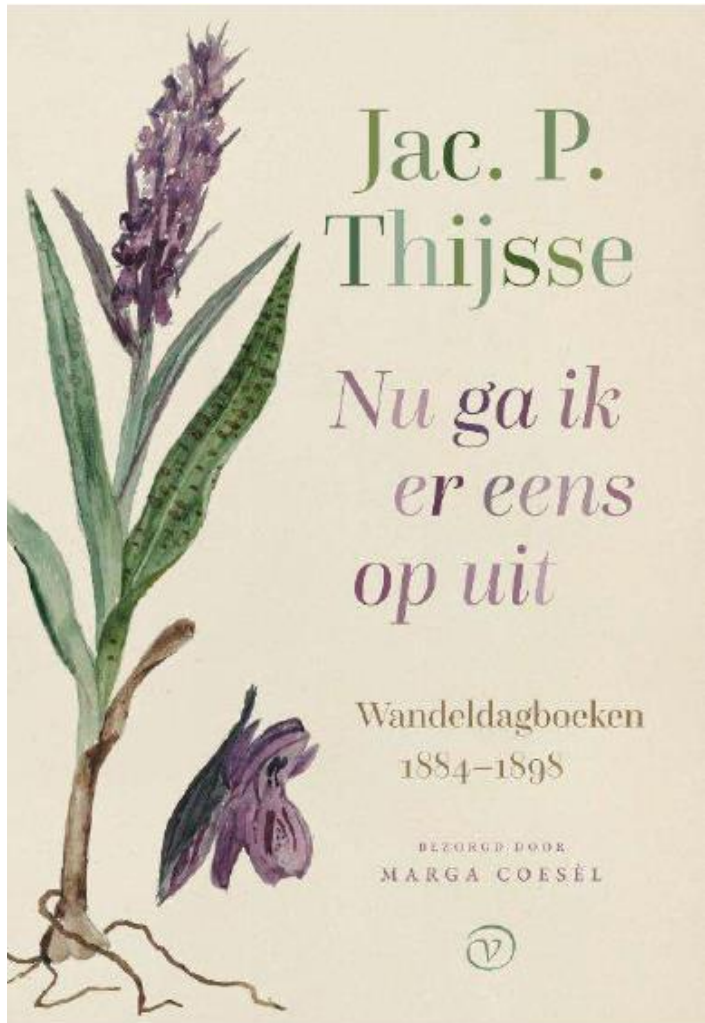
Boekbespreking: wandeldagboeken Jac. P. Thijsse

Inge Brandenburg, IVN en KNNV Gooi

Jac. P. Thijsse - Nu ga ik er eens op uit. Wandeldagboeken 1884-1898. Bezorgd door Marga Coesel. Uitgegeven bij uitgeverij Van Oorschot. Prijs 20 euro.

- In dit boek vind je enerzijds informatie over het leven van Thijsse. Zo kan je een beeld vormen van een van de grondleggers van natuurbescherming in Nederland. Daarnaast staan er in het boek delen van zijn dagboeken en die zijn wellicht nog interessanter om te lezen. Opsommingen van soorten planten, vogels en insecten die hij tegenkomt op zijn wandelingen wisselen af met beschrijvingen van wat hij waarneemt.

- Zondag 16 maart 1884: „Het speenkruid bloeit er lustig op los, overall ziet men de gele sterretjes tussen 't gras, op enkele plekken in bedden dicht opeen. Bij de bloempjes die ik afplukte, was de spleet der helmknoppen naar buiten (kroonzijde) gekeerd, dat had ik nooit opgemerkt.”

- De ene keer zijn de verslagen uitgebreid, soms heel kort. Het boek is rijk voorzien van mooie illustraties. Thijsse wandelt regelmatig in Gooi en Vechtstreek. En dat maakte het voor mij nog leuker om te lezen. Het roept de wens op om zelf op die plekken te gaan kijken om te zien wat er wel of juist niet veranderd is. Over zijn leven lezen vond ik interessant, maar zelf genoot ik het meest van de dagboeken. Maar ja wat wil je als je zelf bioloog bent.

- Ik denk wel dat het een boek is voor de liefhebber. Alle opsommingen en uitweidingen over een soort kunnen wel heel breedvoerig zijn.

De volgende pagina's zijn overgenomen uit De Grote Ratelaar van het IVN en KNNV Gooi.

Dubbelportret Melk

Vogelmelk

Waarom zou een plant lang geleden Vogelmelk zijn genoemd? De witte kleur van de kroonbladen is onmiskenbaar. Maar waarom Vogelmelk?

De wetenschappelijke naam is *Ornithogalum umbellatum*. De geslachtsnaam *Ornithogalum* is letterlijk naar het Nederlands vertaald: melk van een vogel. *Umbellatum* betekent bloeiend als een scherm. Dat is op zich een niet juiste benaming, want de plant is geen schermbloemige want hij hoort bij de aspergefamilie. De bloeiende bloemen vormen een wit tapijt – je zou het een scherm kunnen noemen – als ze talrijk in het voorjaar uit de grond gekomen zijn. Vermeerderen doen ze door nevenbolletjes te maken; het gevormde zaad levert geen zaailingen.

Er is nog een andere soort nl. het Knikkende vogelmelk, *O. nutans*. Die is groter dan de gewone vogelmelk maar een veel minder verspreid voorkomende stinsenplant. Deze kan zich wel uit zaad vermeerderen. Langs de Vecht staan ze in groten getale in een weiland bij een boerderij. De kroonbladen zijn groen met een witte rand.

Als je gaat zoeken waarom deze soorten vogel in de naam draagt, vind je alleen wat vage, vergezochte verklaringen.

gewone melkdistel

vogelmelk

Nog meer melk

Er zijn meer 'melk'-planten. Sommigen daarvan hebben wit sap in de stengels of bladeren zoals de melkdistels, *Sonchus*. Alle soorten van dit geslacht hebben dat overvloedig. Bij deze soorten is het sap niet giftig, maar of het lekker is? Het schijnt een zure smaak te hebben. Uit de melkeppe

druppelt bij beschadiging een waterige witte vloeistof. Dat is ook zo bij het melkkruid. Deze laatste heeft als plant van de kust een hoge zouttolerantie. *Glaux maritima* is de naam, waarin *glaux* een verbastering is van *galax* wat in het Grieks melk betekent. Met kleine vette bladeren beschermt de plant zich tegen de barre omstandigheden. Andere planten hebben ook melksap. Paardenbloem, papaver en de vele soorten wolfsmelk zijn daar voorbeelden van, maar hebben dat niet in de naam meegekregen.

Het zeldzame melkviooltje, *Viola stagnina*, heeft geen melkachtig sap maar dankt zijn naam aan de kleur van de bloemen die eerst wit zijn en later verkleuren met een blauwige weerschijn, net zo als melk een zweem blauw draagt.

Melk van vogels

Wij weten niet beter dan dat het produceren van melk een eigenschap is van de borsten van zoogdieren. Er zijn echter ook vogels die een melkachtige substantie aan hun jongen voeren. Dat komt voor bij duiven, flamingo's en pinguïns. Het voedsel voor de jongen die net uit het ei gekropen zijn, wordt gemaakt in de krop. Deze kaasachtige substantie zit vol eiwitten. Het hormoon dat de productie stimuleert is prolactine; hetzelfde hormoon als bij zoogdieren en dus ook bij de mens. Door ze zo in de eerste levensdagen te kunnen voeden zijn duiven minder seizoensafhankelijk wat betreft het voortbrengen van jongen.

Het is niet zo dat een duivenmelker de melk van de duif gebruikt zoals wordt gedaan met koeien-, geiten- en schapenmelk. Een duivenmelker houdt duiven en wint als een soort opbrengst hoogstens de prijzen als zijn postduif als eerste teruggevlogen is van een verre reis. Het begrip duivenmelker kent ook een negatieve verklaring als iemand bedoeld wordt die andermans duiven vangt en ze verkoopt.

Christine Tamminga

Biomomentje

met een doorzichtig wit besje

Tijdens een verblijf in Odenwald te Duitsland zag ik tijdens een wandeling een paar doorzichtige witte besjes op een stoeprand liggen, naast een grasstrook onder een lindeboom (foto 1). Deze kwamen me bekend voor, maar wat was dit ook alweer? Bij het omhoog kijken zag ik enkele exemplaren van afwijkende takken met groene blaadjes in een boom hangen, die je normaal gesproken niet ziet. Warempel, er hingen een paar exemplaren van Maretakken in een lindeboom (foto 2a of 2b).

Wat is een Maretak

Maretak (*Viscum album*), mistel (Engels: mistletoe) of vogelijn zijn verschillende benamingen voor deze struiken. Ze zijn groenblijvend en bolvormig, horen bij de Sandelhoutfamilie (*Santalaceae*) en leven op bomen. Het zijn halfparasieten d.w.z. ze hebben water, zouten en anorganische stoffen nodig van een gastheer om te blijven leven.

De maretak komt alleen voor op plaatsen waar kalk in de grond zit en komt vrij algemeen voor in Zuid-Limburg. Het zijn kalkindicatoren. Je ziet ze veel in populieren en fruitbomen (appel, zoete kers). Ze vallen vooral op in de winter, doordat ze de gehele winter groen blijven. In het vroege voorjaar bloeien de maretakken en uit de vruchtbeginsels ontstaan witte doorzichtige bessen.

Kramsvogel (foto: Peter Venema)

Verspreiding door vogels

Ik zag veel kramsvogels (foto 3) vliegen rond deze bomen. Bij het zoeken naar informatie las ik dat vooral lijsterachtigen, waartoe lijsters, merels en kramsvogels behoren, graag van de witte doorzichtige besjes eten. Deze bessen komen onverteerd via vogelpoep weer op de tak terecht. Ook via de snavel van de vogel treedt er verspreiding op. De vogel probeert van de kleverige bes af te komen, door met zijn snavel langs de tak te vegen. Vervolgens kleven de zaadjes vast in de oksel van de boomtak. Daar kan het kiemworteltje van de bes in het vaatweefsel binnen dringen van de gastheerboom.

Schadelijkheid

De vogels eten de kleverige zaden (vandaar de naam vogelijn), die weer onverteerd worden uitgepoept. De zaden zijn niet giftig voor de vogels, maar wel voor de mens en huisdieren.

Meestal gaat de boom niet dood door de maretak. Maar wanneer de maretak steeds groter wordt en meer water, zout en anorganische stoffen uit de gastheer trekt, kan de

Witte doorschijnende besjes van maretak (foto: Veronica van der Meer)

boom op een gegeven moment verzwakt raken en uiteindelijk sterven.

Oude traditie in het kort

Het is een oude Engelse-/Amerikaanse traditie om voor de kerstdagen een mistletoe op te hangen. Sta je met iemand onder mistletoe, dan mag je elkaar een zoen geven. Mistletoe (foto 4) is een symbool van vrede en liefde. Oorspronkelijk komt dit uit de tijd van de Kelten en Germanen. De Maretak werd gezien als een heilige plant, die stond voor vruchtbaarheid en fertiliteit.

Veronica van der Meer

Maretak bessen; Rechtenvrije foto's: <https://pixabay.com/nl/photos/maretak-bessen-maretak-groenten-16393/>

Permafrost en klimaatopwarming

Tijdens de vergadering van de redactieraad, kwam een lezing aan de orde, die onlangs werd verzorgd door Ko van Huissteden, emeritus universitair hoofddocent Aardwetenschappen aan de VU in Amsterdam, voor “Grootouders voor klimaat” (zie inzet volgende pagina). Titel van de lezing luidde, “Is het ontdooien van permafrost een kantelpunt in klimaatopwarming?”. Het is geen gemakkelijk onderwerp, maar het leek ons als redactie goed, om dit toch eens onder de aandacht te brengen.

Wat is permafrost precies

Er is sprake van permafrost, wanneer de bodemtemperatuur gedurende een periode van twee jaar of langer beneden het vriespunt ligt. Op dit moment geldt dit nog voor 24% van het totale landoppervlak op het noordelijk halfrond. Het gaat om zeer verschillende gebieden, waaronder Siberië, Alaska en delen van Canada. Maar ook op de Tibetaanse hoogvlakten en zelfs bij gedeelten van de zeebodem op het continentale plat is er sprake van permafrost. Het gaat ook om zeer verschillende ecosystemen, waaronder toendra's (bijv. Siberië), poolwoestijnen (Spitsbergen) en de gigantische naalddouwen (Canada en Siberië) van het noordelijk halfrond.

Verstoorde warmtebalans:

In permafrostgebieden heerst normaliter een soort warmte-evenwicht. Wat er in de zomer aan ijs verdwijnt, groeit in de winter weer aan. Maar door klimaatopwarming treedt er een verstoring op. 's Zomers trekt de dooilaag steeds dieper de bodem in en 's winters bevriest op een gegeven moment deze dooilaag niet volledig meer. Dit leidt tot stroming in het grondwater en verlies van bodemijs. Op plaatsen waar veel ijs in de grond zit treden verzakkingen op, waardoor een chaotisch terrein ontstaat, met veel heuveltjes en geulen. De heuveltjes drogen uit, terwijl in de lage gedeeltes 's zomers juist dooimeren ontstaan. In bossen komen veel bomen schots en scheef te staan als gevolg van verzakkingen. Er treedt al snel erosie op.

Impact ecosystemen en broeikasgassen

In de permafrostbodems van het noordelijk halfrond zit een gigantische hoeveelheid koolstof gebonden in de vorm van organisch materiaal. Er wordt geschat dat het gaat om ruim

verzakkend permafrostlandschap foto: Eugeniya Soldatova - (wikipedia)

1300 gigaton. Dit is meer dan alle koolstof die zich momenteel in de atmosfeer bevindt (829 gigaton).

Door de hogere temperatuur wordt de vegetatie gestimuleerd, waardoor er CO₂ en andere broeikasgassen worden vastgelegd in de vegetatie. Er treedt dus een verschuiving op van fossiel materiaal naar vegetatie. Dit verschijnsel wordt “arctic greening” genoemd.

De vegetatie brengt echter snel afbreekbaar materiaal in de bodem. Dit ‘fast food’ stimuleert het bodemleven, wat op zijn beurt weer leidt tot een afbraak van meer fossiel materiaal en meer uitstoot van broeikasgassen. De effecten van arctic greening en verhoging van de uitstoot van broeikasgassen lijken elkaar op dit moment nog te compenseren. Maar volgens de huidige modellen over klimaatopwarming zal 10% van de koolstof die nu in permafrost is gebonden is vrijkomen en bijdragen aan verdere opwarming van het klimaat. Volgens de huidige berekeningen komt dit neer op 0,2 graden stijging van de gemiddelde temperatuur wereldwijd. Het permafrostverlies nu gaat ongeveer 2,5 sneller dan aan het einde van de laatste ijstijd. De temperatuurstijging gaat zelfs 7 keer sneller, wat de effecten alleen zal versterken. Daarom beantwoordt Ko van Huissteden de vraag uit de titel met een voorzichtig: Ja.

Wilt u meer over dit onderwerp weten, kunt u de lezing van Ko van Huissteden zelf bekijken op: <https://www.youtube.com/watch?v=rpgGIWffrto> of scan de QR-code

Jetse Jaarsma

lezing permafrost

Erosie als gevolg ontdooiende permafrost Herschel Island Canada
Bron: NPS Climate Change Response on Visual Hunt / CC BY